

Bo. L. 19³¹

FEESTREDE,

UTSPRITSSEN TO LJOUWERT

by 't oantinken

FEN

't fyftichjierrig bistean

FEN 'T

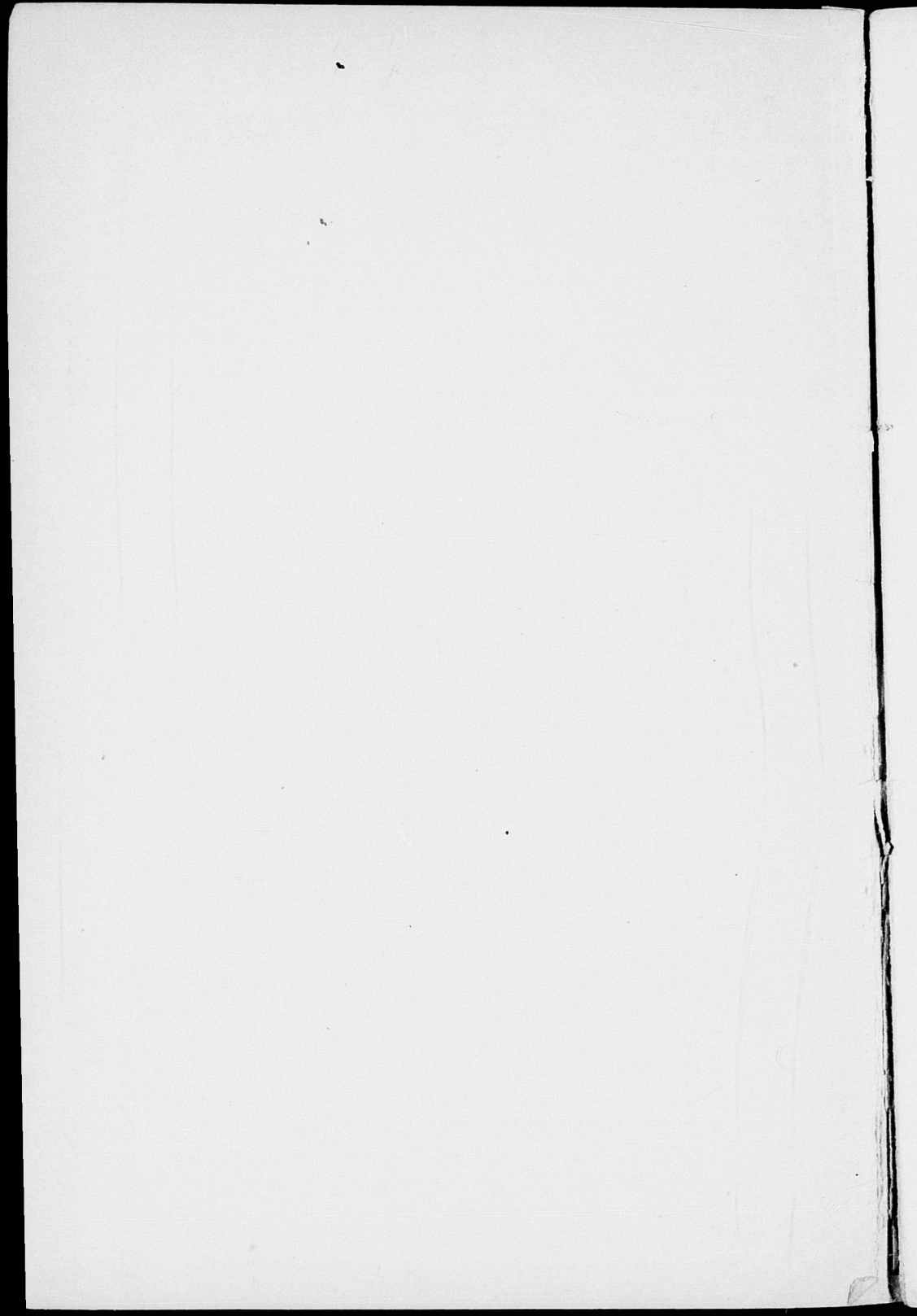
Selskip for fryske tael- en skriftenkennisse,

op 'e 5te Septimber 1894,

FEN

WALING DYKSTRA.

To Ljouwert by R. VAN DER VELDE,
(tofoare C. Noë Lz.)

FEESTREDE,

Utspritsen to Ljouwert

BY 'T

oantinken fen 't fyftichjierrich biesteân

FEN

't Selskip for fryske tael- en skriftenkennisse,

op 'e 5te Septimber 1894,

FEN

WALING DYKSTRA.

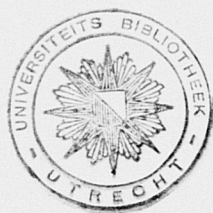

TO LJOUWERT BY
R. VAN DER VELDE,
(TOFOARE C. NOË LZ.)

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0506 1381

Heechachte Bistjûrders en Meileden fen 't Selskip for fryske tael en skriftenkennisse, — en fierder jimme allegearre dy 't hjir by elkoar komd binne: Mânljue en Frouljue!

Ik rop jimme 't wolkom ta op dit feest!

It Selskip for fryske tael en skriftenkennisse het fyftich jier bistien. Fen de fjirtsen ljue, dy 't yn 1844 dit Selskip oprjuchte ha, libje nou yet mar in stik twa. Ien dêrfen is de hear Jacobus van Loon, dy 't twa-en-tritich jier oanien foarsitter fen 't Selskip wêst het. Nou laei it alheel foar 'e hân, oars net? oan dy man it wirk op to dragen om hjir hjûd it wird to fieren, oars sein, de feestrede to hâlden. Mar hy seach dêr biswier yn; hy doarst der net tsjin oan. Do waerd ik oansocht om dit plak skien to meitsen. Nou, ik seach der sikerwier ek wol hwet tsjin op; mar dôch — ik achtsje 't net nedich hjir in hele boel omhalen by to brûken — ik hab it oannomd. En nou moatte wy mar ris sjên hwet it wurde wol, in geld aei of in dea pyk.

Ik hoopje dat ik mei hwet ynskiklikens oanheard wurde seil, hwent sjuch, ik bin ek al safier komd mei de jierren, dat it eigentlyk boppe myn meuch rint om yn in stik as dit safolle gloede to bringen, dat it mei rjucht de namme fen feestrede drage kin. Ik nim dêrom de frijichheid jimme frjeonlik to forsiikjen, dat hwet yn 't each hâlde to wollen.

Gabe Skroar het ris sein: „In preek mei in hele boel yndélingen het folle fen in âlderwetske tsjerke mei in hele boel lytse finsters en gjin ljocht” Dat is, leau 'k, net fier mis. Mar in ridlik lange foarlêzing to hâlden alheel sonder yndélingen, dat scoe fêst ek net foldwaen. Ik hab dêrom — yndachtich oan Gabe syn sizzen en tagelyk oan 't sprek-wird: „Trije is skippers rjucht” — myn lêzing spoud yn trije stikken.

Earst wol ik hwet prate oer fryske tael en fryske skriuwerij, sawol oer âld as oer nij.

Yn 't oarde stik seil ik it ha oer 't Selskip for fryske tael en skriftenkennisse, ho 't dat ontstien is, ho 't er mei gien is en hwet er troch dien is.

En den wol ik yn 't trêdde stik der efkes op wize, hwêrom wy sa skreppe en ús warre en ús reppe for dy âlde tael fen ús pake en beppe.

Der het in tiid wêst hwêryn dit Fryslân in ryk wier op him sels, mei syn eigen lânsbistjûr, syn eigen wetten en syn eigen tael. Do praetten alle Friezen, fen 'e foarnaemste ta de geringste Frysk, en fierwei de measten forstiene it Hollânsk allike min as de measte Hollânners nou it Frysk forstean. Do wier 't Frysk hjir ek de skriuwtael, mar, lyk as bikend is, mei lêzen en skriuwen waerd yn dy âlde tiid lang sa algemien net pield lyk as nou. Fierwei de measte ljue learden 't net en de drukkinst wier yet net útfoun. It skriuwen hearde meast yn 'e kleasters thús en in skreaun boek koste safolle jild, dat allinne de rykste ljue it bitelje koene. Hwet er fen dy âlde fryske skriften ont diss' tiid ta biwarre bleaun is, dat binne wetten, âlde fryske wetten, ek al yn 'e kleasters to boek steld, hwêroan it ta to skriuwen wêze seil, dat der wol ris hwet geastliks troch rint. Dy skriften binne allegearre net allike âld, lyk as op to meitsen is út it forskil yn 'e tael en foaral ek yn 'e boekstavering. Min rekkent dat de âldste skreaun binne yn 'e trettstiende ieu en de jongste in pearhondert jier letter.

In libbene tael bliuwt him sels net allyk, mar foroaret — lyk as alles hwet libbet — stadich-oan en by de tiid lâns. Sa kin yn in pearhondert jier it forskil al aerdich great wêze. — As in Fries fen ús dagen, dy 't oars net lêzen het as it Frysk fen de lêste tiid, dy âlde fryske wetten ris onder 'e eagen krige, den tinkt my dat er gau sizze scoe: „Dêr kin 'k neat mei wirde; mar dat is ommers ek lang net de selde tael, dy 't wy nou sprekke.” — Ja, it is deselde tael wol, mar net allyk. — Stel jimme foar in beam dy 't nou fyftich jier âld is, wol 'k mar sizze. Dy is útteikene do't er tsien jier âld wier, en nou op syn fyftichste jier wirdt er wer útteikene. Liz dy twa tekeningen nêst elkoar, den seil nimmen — dy 't net wit — sizze dat it deselde beam is. En

't is dôch sa. Nou, safolle as in beam foroaret yn fjirtich jier kin in tael wol foroarje yn fjouwer-, fiifhondert jier, scoe 'k tinke. Lykwol bin ik ek fen miening, dat it forskil sa great net is as 't op 't each liket. Dat sit him for in great part ek yn 'e boekstavering, de spelling. — As der ris in pear fen dy âlde Friezen út hjar grêf opstiene en wy hear-den hjarren togearre praten, den scoene wy dat grif op 't earste hearren net al to bêst forstean, mar ik wol dôch leauwe dat it wol ridlik gau hwet wenne scoe. En dit leau ik op groun fen eigen onderfining. Ik wit ho 't my gien is to Hynlippen en op Skiermontseach. As immen dêr for 't earst fen syn libben komt en hy heart dy minsken onder elkoarren praten, den seil er tinke: „Hjir kin 'k kop noch stirt oan fine; bibabbelje jimme mar hwet jimme wolle, ik seil der neat fen forklappe.” — Mar as min dêr den in pear dagen bliuwt, den wirdt it al aerdich better; en komt min dêr ris wer en yet ris wer, den is min gauwer as min tocht hie sa fier hinne, dat er yen hast gjin wird mear hoeft to ontkommen. — Nou, sa scoe 't ús mei 't Aldfrysk ek gean, wol 'k ha. Hwent dat Hynlippersk aerdet yet al frijhwet nei 't Aldfrysk. In heie bulte âlde werden en wirdfoarmen, dy 't wy yn ús Lânfrysk al lang bjuster rekke binne, dy binne yn 't Hynlippersk yet biwarre bleaun. Sjuch, as min 't sahwet foar 't forstân kriget ho 't dat Aldfrysk útspritsen wurde moat, den wirdt it yen al dalik in heel ein bigrypliker.

Ik wol jimme dêr in stikje fen hearre litte, in stikje út dy âlde fryske wetten. Dat seil ik útsprekke sa 't nei myn miening útspritsen wurde moat en den seil 't my nij dwaen as jimme 't measte der fen net fetsje. Harkje mar!

„Als dat kynd is al stoknaken jefte húsleas end dan di tsjustere nevel end di kâlde winter oenkomt, so faert aller manik oen syn hôf end oen syn hús end an warene gaten; en da wylde djier seket dyn hólle beam en der birge hlij, aldeer hit syn liif oen bihâlde mei; sa weinet end kryt dat onjerige kynd, ende wiist dan syn nakene ljea ende syn fader deer him rede seúld tojenst dyn húngrer ende winternevelkâld, — dat hi so djepe end dimme mids fjouwer neilen is onder eke end onder ierde bisluten ende bitacht: so moat di moader her kyndes

earwe sette end selle, omdat hjo di bihjeld hadde en biwaer also lang hit onjerich is, dat it oen foarste end oen hûnger naet forfare."

Jimme fiele, dit stikje wet is sa droech en toar net as wy 't hjûddeis fen sok wirk wend binne. Hjir sit in griltsje poëzij yn. Ja, soks komt er yn dy âlde fryske wetten hjir en dêr mear foar.

Nou in wírdmannich Hynlippersk.

"Hjo brooiten ús kolderkûkjes en kraikelyngen. Wol, ik thooit, het ys hjo goe! Hwent hjo smekken goe."

Fetsje jimme dit better as 't Aldfrysk? It het er wol oan, wol 'k leauwe. Yn 't Lânfrysk is 't: „Hja brochten ús Koudumer koekjes en kreakelingen. Wel, ik tocht, hwet is hja goed! Hwent hja smakken goed.

It Skiermontseachsk aerdet nei it Noardfrysk, dat yet spriten wirdt op inkelde noarddútske eilannen en op inkelde plakjes oan de sékant fen Noarddútsklân. As in Skiermontseager likk op immen wirdt, den seit er: „Ik jeuw di in klap oan 'e peut, dot de twesken di rettelje." Ik jou dy in klap oan 'e kop, dat de toskén dy rattelje.

Ik hab dit ien en oar oanfierd om útkomme to litten, dat it Frysk in echte oarspronkelike tael is, en ús hjûddeisk Frysk, al is 't ek tige foroare, yet allike goed as 't Aldfrysk.

Mei it foroarjen — lit my mar ljeaver sizze: mei it forbasterjen fen 'e tael is 't hirder bigoun to gean, do 't it mei de Friezen sa fier komd wier, dat se folle mear as yn de tiid fen hjar folle frijdom kennis meitse moasten mei 't Hollânsk. De Skieringers en Fetkeapers hiene sa lang yn elkoar om tsierd en fochten en dêrtroch de saken fen 't lânsregear sadanich yn dis-oarder brocht, dat se op 't lêst skien mei de boel oan rekken en hjar needsake seagen om de taflecht to nimmen ta in freamd hearskip, om dy it bistjûr oer Fryslân yn 'e hannen to jaen.

De hertoch Albert fen Saksen waerd yn 1498 oannomd as hear oer Fryslân en dêr mei wier de âldfryske frijheid for altyd forspile. Do waerden alle stikken, dy 't fen 't regear útgynge, net mear yn 't Frysk skreaun, mar yn in tael, dy 't folle oerienkomste hie mei 't Hollânsk fen dy dagen. Alle ljue dy 't mei de mannen fen 't lânsbistjûr hwet út to stean

hiene, moasten hjar oan dy tael wenne, en 't sprekt fen sels, dat it Frysk dêr om lije moast. Do 't yn 1514 hjir in kliber Gelderske soldaten yn 't lân kamen, om't de hertoch fen Gelder yn 't sin hie de Saks út syn plak to kringen, do waerd it al wer minder for de fryske tael.

Yn 1515 kaem Fryslân onder 't bihear fen keizer Karel de fyfte, en do kaem it Hollânsk hjir earst tige yn 'e swang. Dy keizer wier in Flaming fen ôfkomste en ek greve fen Hollân. Sadwaende kamen hjir in hele boel Flamingers en Hollânners yn 't lân en dy sprieken destiids beide in tael dy 't folle oerienkomste hawn ha seil mei it plathollânsk dat yet heard wirdt op it platte lân fen Hollân, Selân en Utrecht. En dêrút moat ús Stedfrysk, dat yn 'e folkstael koartwei Stedsk neamd wirdt, foartkomd wêze. Dit is nou wol gjin eigentlik Frysk, it liket meast op Plathollânsk, mar der sitte yet in hele bulte fryske wurden en foarâl net minder fryske sprekmenearen yn.

It Hollânsk waerd hjir do de tael fen 't regear en de rjuchtspraek, en do 't in jiermannich letter de tsjerkeherfoarming hjir bigoun to wirkjen en njunkelytsen de foetten hwet onder 't liif krige, do waerd er oeral yn 't lân drok preke — altyd yn 't Hollânsk. It learen fen lêzen en skriuwen waerd do ek mear algemien. In hele boel sljuchtwei ljue rekken oan 't lêzen, ja, mar oars net as yn bibel en testemint, de katechismus en mear fen dy aerd. Troch dat allegearre meinoar kamen de Friezen njunkelytsen sa fier, dat se hjar eigen tael bigounen to minachtsjen as boersk en bot en lomp — dêr 't se fen sels tige yn stipe waerden fen de freamdlingen. It Hollânsk achten se net allinne folle heger en foarnamer as hjar eigen tael, mar ek heiliger. It wier ommers ek de tael fen de bibel en de godstsjinst. Yet op 'e dei fen hjûd seil min yn de hoeke dêr 't ik wenje, de ljue net, lyk as yn oare treken, sizzen hearre fen hollânsk prate of heech prate, mar altyd: sneins prate — de tael sprekke dy 't min sneins yn 'e tsjerke heart.

In foege hondert jier letter, yn Gysbert Japiks syn tiid, wier dat minachtsjen fen eigen tael by de Friezen al tige slim wurden. Mar dy goede man koe dat net daeije as der jimmerwei jeuzele waerd, dat it „boersk” of „de fryske boere-

tael" to bot en to lomp wier om mei letters, nei 't libben skilderjende útbilde wurde to kinnen. Dat ondildlik flauherlich forwyt die him sa sear, dat hy sei by him sels: „Dêr seil ik ris niget oan ha!" Hy fette de pinne op om dy lek-skoaijerij ta swijen to bringen. De Boalserter skoallemaster bigoun yn 't frysk to dichten. En hwet dy Fries fen 't echte laech foar 't ljocht brocht, dat wie hwet goeds en hwet moais. Dat triek al gau de oandacht fen forskate knappe kindige mannen, dy 't nuver yn 't skik wieren mei master Gysbert syn moaije fryske rymlerije.

Sadwaende kin min wol for fêst oannimme, dat onder dy soarte fen ljue de ljeafde for de fryske tael wer tige oplibbe, mar onder 't algemiene fryskpratende folk waerd Gysberts wirk net folle bikend. Dat seil, tink ik, for in great part mei ta to skriuwen wêze oan syn spelling. Hwent, lyk as ik sei, min fynt yn syn rymlerije sierlik-moaije masterstikjes, mar syn spelling is min. In sljuchtwei minske is der mei forlegen. Yet yn myn jongestiid seijen de measte ljue op 't platte lân: „Ik kin net boersk lêze" — en immen dy dat wol koe, gyng for in útrinder yn knappens. As sa'n ien yn in selskip oan 't frysk-lêzen kaem, den foun er wol oandacht. Ja, ljeafhabberij for 't Frysk bestie der yet wol onder 't fryske folk. Dat de ljue 't net lêze koene kaem grif hjir fen dinne, dat alles hwet wy do yn 't Frysk to lêzen krigen ek al sawet allike onbrûksum boekstavere wier as de skriften fen Gysbert Japiks. En dit sterke de ljue yet altyd yn de âlde miening, dat de boerefryske tael net skreaun wurde koe sa 't se praetten. Dat it mei oare talen, sels mei 't Hollânsk, ek al sa stiet — dat bigriepen se net.

Nei Gysbert Japiks is der in goed hondert jier forroan sonder dat der folle oan 't fryskskriuwen dien waerd. Yn 't bigjin fen de achttiende ieu, to sizzen yn 1712, kaem yn 't ljocht „De bril loft fen Waatse Gribberts", in toaneelstik, sa 't hjit, dat freeslike rou en onhurich is. Joast Halbertsma het ontditsen, dat it ôfkomstich is út it lân fen 'e hantsjemieren. It moat forfryske wêze út de platte poepetael dy 't dy mannen sprekke. It is den sadwaende gjin skilderijke út it fryske folklibben, en dêr meije wy mei yn 't skik wêze. Mar der sitte wol echtfryske wurden en sprekmenearen yn, en

dat het profester Wassenbergh oanlieding jown om it yn 1820 op nij út to jaen mei in hele boel oanteikeningen.

Letter yn dy ieu kaem yn 't ljocht: „De tankbre Boere-soan”, ek in toaneelstik, dêr 't by sein wirdt, dat it út it Ingelsk oerset is. It is folle fetsoenliker as Waatse Gribberts, mar oars just net folle anders. — Den is der út dy tiid yet in toaneelstik: „It jongeljues Boask”, dat ek al gjin spreken lije kin.

Yn it lêste eintsje fen de achttsiende ieu kamen der twa fryske boerinnen op 'e lappen: Maeike Jakkeles en Aechtsje Ysbrants. Yn 1779 krigen de ljue yn 'e fryske almenakken to lêzen: „De reis fen Maeike Jakkeles, fen Hállum nei Ljouwert, om it ynheljen fen 'e Prins to sjên, yn 1778.” — Yn 't selde jier kaom yn 't ljocht: „It libben fen Aechtsje Ysbrants of de fryske boerinne.” — Dy twa frouljue rinne yn hjar aerd en bistan gâns in ein út elkoar. En nei myn bigryp is Aechtsje better nei 't libben teikene as Maeike. It libben fen Aechtsje lit him mei nocht lêze. Gean ik dat minske yn hjar praten en hjar dwaen en litten nei, den siz ik by my sels: „Ja, sokken binne der.” — De reis fen Maeike is ek faek en folle mei nocht lêzen, en dat kin heel wol; mar as ik dêrby my sels ôffreegje: „Binne der sokken?” den moat ik sizze: „Min scoene mar hoopje fen net folle” — Maeike is my hwet al to bjusterbaerlike sleau. It wit wol dat er onder 'e fryske frouljue soms wol sleauwe eameltsje-moaijen foun wi de kinne, mar sa sleau as Maeike kin 'k se my dôch hast net foarstelle. Dat moat naïviteit hjitte, sa wiis bin 'k wol; mar it is in naïviteit, dêr 't flinke fryske frouljue de gek mei ha en dêr 't se fen sizze: „Dat wiif is sa sleau as potstrou.” (*)

Al dy opneamde stikjes binne faker as ienris drukt, in

(*) *It libben fen Aechtsje Ysbrants* is skreaun fen in boer (Elke Meinderts fen Westergeast), dy 't mei en onder 't folk libbe. As 'k it wol ha moat *De reis fen Maeike Jakkeles* skreaun wêze fen in man dy „boppe 't folk” stie. Dy het him 't folk to bern-aftich foarsteld. — Yn 1836 joech Tjalling Hiddes yn 't ljocht: *De Wiersizzerij fen Maeike Jakkeles oan de fryske fammen*. Dat hjit dyselde Maeike fen Hállum to wêzen, mar 't is in heel oar minske.

biwys dat se wol lêzen waerden. Ja, ljeafhabbers fen frysk-lêzen ha der altyd wol wêst, mar oer 't algemien waerd de tael, ek by dy ljeafhabbers, biskôge as in grappetael. — Yn de fryske dûbeltsjes-almenakken stiene ek al folle fryske stikjes, mar dy founen de measte byfal as se mar tige grappich wieren. Hja waerden sahwet op ien line set mei strjit sangkjes; dat kin min witte út it âlde sprekward, dat seit: „Trinen en Grieten stean yn almenakken en lieten.” In grappich sangkje en in grappich almenakstikje, dêr waerd wol gau ris in Tryn of in Griet yn bihelle.

Yn de lêste helte fen de achttsiende ieu, to sizzen yn 1755, waerd er ek yet in tsjok frysk boek útjown, dat wier de „Fryske Rymlerije” fen Jan Althuysen, dominy op 'e Lytse Hjouwer, yn Westdongerdeel. De losse stikken yn dit boek, hwêronder ek gûds fen dominy syn heit, Simen Althuysen, binne just net sa heel grappich, dôch ek net heech earnstich en allike min bysondere pittich. Mar it greatste part fen 't boek is fold mei de 150 psalmen Davyds. Gysbert Japiks hie 52 psalmen birime; Jan Althuysen het de oare 98 onder hannen nomd en se allegearre mei in-oar yn syn boek drukke litten. Sa het er 't ús maklik makke om gau sjên to kinnen, dat syn wirk lang net tsjin Gysbertom sines út kin. Syn boek is, leau 'k, yet minder onder 't folk bikend wurden as Gysbert Japiks dichtwirk.

De njuggentsiende ieu kaem yn 't lân. Yn de earste jierren dêrfen waerd er ek al ris wer hwet yn 't Frysk útjown. Dêr boppe-oan stiet it dichtwirk fen Jan Knillis Salverda, skoallemaster to Wons. Ja, Salverda het masterstikjes levere; mar dy binne ek al wer fen sa'n aerd, dat it just gjin kost is for sljuchtwei ljue.

Yn dy tiid wier Evert Abrahams Wassenbergh profester to Frjentsjer. Dy man het folle dien oan 'e fryske tael-stúdsje en in hele bulte to boek steld, dêr 't wy nou yette geriif fen ha kinne by 't biwirkjen fen 't frysk Wirdboek.

Do kamen njunkelytsen de broerren Halbertsma mei hjar Frysk op 'e lappen, en do kaem er nij libben yn 'e brouwerij. Yn 1822 lieten hja in bihindich en net heel tsjok boekje drukke, mei rymkes en teltsjes, onder de namme fen „De Lapekoer fen Gabe Skroar.” — Dat kaem lykwol net

for elkenien to keap; hja lieten it drukke for hjar sels en joegen it presint oan hjar frjeonen en goede kinders. — Yn 1823 kaem it Gysbert-Japiksfeest to Boalsert, dat de Boalserter minniste dominy Joast Halbertsma op 't tou set hie en ek ta in goed ein brocht. Op 'e saunde Juli fen dat jier waerd it wytmoarmeren kopstik fen Gysbert Japiks, yn 'e greate tsjerke to Boalsert ontbleate, en der waerd dy deis in feest hâlden dat klonk as in klok. In echt frysk feest, dêr 't in hele bulte tige Friezen deel oan namen, dêr 't greate klibers nijsgjirrige minsken fen fier en hein op los kamen en dat de oandacht loek fen hele Fryslân. — Op dy dei fen 't feest kamen der al dalik rimers en dichters út 'e hoeke, dy 't lofdichten hearre lieten ta eare fen Gysbert Japiks. En letter kamen der yet al mear, dy 't hjarren oanfitere fielden om de eare fen Fryslân en de Fryske tael yn 'e hichte to stekken. Onder de ljue fen dy tiid fortsjinje foaral neamd to wurden Rinse Posthumus, dominy to Waeksens yn Westdongerdeel, as taelgelearde, — en Rein Windsma, skoallemaster to Wolsem, as dichter. — Yn 1829 kaem de „Lapekoer fen Gabe Skroar” yn 't ljocht for elkenien. Do wier 't al folle greater en tsjokker boek, troch dat de skriuwers de ynhâld tige formeardere hiene, — en yn 1834 folge de trêdde útjefte, dy 't al wer folle tsjokker wier. Dat boek wier wolkom by alle Friezen en der gyng sa'n rop fen, dat elk langhâlze om der kennis mei to meitsen. Fen dy tiid ôf kin min sizze, dat de Lapekoer it fryske folksboek wêst het.

It wirk fen de Halbertsma's, rym en onrym beide, rôlle der sa los en flot hinne, it wier sa echt yn 'e folkstael opsteld en sa krekt út it folkslibben grypt, dat heech en leech der nocht oan hie, ja him der mei formakke ta de teannen út. En sommigen, dêr 't in griltsje rimers- of skriuwers-geast yn siet, liken wol to mienen, dat it mar neat wier om soks op pompier to setten. Hja tochten: „Sa kin 'k it, leau 'k, ek wol” — en teagen den oan 't wirk. Sa kamen der al wer nije fryske skriuwers op 'e lappen. — Nou, sok wirk to leverjen lyk as de Halbertsma's, dat slagge gjin-ien; mar dêrom wieren der wol gûdden, dy 't yn in oare trant tige hwet goeds foar 't ljocht brochten. Hjironder mien ik alder-earst neame to mejen Jan Geline van Blom, notaris to Drach-

ten. Hy skreau yn rym en onrym en het forskate fryske sangen makke, dy 't, krekt as dokter Eeltsje sines, algemien yn 'e smaek foelen en ont hjûd de dei ta faek en folle songen wirde. — Wopke Japiks de Jong, skoallemaster to Sint Japik, het ek wol hwet jown, dat net wei to smiten is. Mar syn Frysk het my noait rjucht smeitse wold; der is my faek in to sterke hollânske rook oan — en dêr kin 'k min oer.

Sommige fryske skriuwers liken ek to mienen dat alle mállens moai wier. Hja kamen mei alderhanne nuvere grappen op in baen, dy 't faek in binaud bytsje om 'e hakken hiene. — It boerefrysk in grappetael: dat âlde bigryp like der sa djip yn biwirtele to sitten, dat it er hast net út to bruijen noch to slaen wier. Ja, ik moat earlik bikenne, dat ik ek net alheel suver fen dy kwael wier, do 't ik — nou wol fiif-en-fyftich jier lyn — for 't earst hwet mei fryske skriuwerij bigoun to pielen. — Net alle Friezen, ek net alle fryske skriuwers fielden it, hwet de dichter Salverda fielden do 't er song:

Yn heite-tael leit kreft en prael.
Hwaem God in hert joech for dy tael
En âldfrysk bloed yn neiteams ieren,
Dat weag't en brúst for 't heitelân,
Dy scil dit erf fen tûznen jierren
Biwarje trou, as 't heilichst pân.

It kin wêze, howol ik it just net wit, dat dit ien en oar der oanlieding mei ta jown het, dat nêst in stiif fyftich jier in stikmannich frjeonen fen alles hwet Frysk wier it plan yn 'e holle krigen om in Selskip op to rjuchtsjen, in Selskip for fryske tael en skriftenkennisse.

Ear 't ik hjir nou fierder oer foartpreat wol ik efkes poazje, en ik forsijkje dat er wiles songen wirdt it liet mei 't opskrift *Fryske Sang*, fen ús to ier forstoarne Tiede Roelofs Dykstra.

O rôlje oer bou en greiden
En Wâlden fier yn 't roun;
Forspraet dyn blide klanken
Oer hiel de fryske groun!

Trilje eltse Fries yn 'e earen,
 O, golle fryske sang!
 Wy scill' dyn wizen sjonge
 Us hele libben lang.

Hwet tiidtosk ek fordylge
 Of hompte yn 'e iiwge rêst,
 Hwet wikslet of foroaret,
 Wy hâlde ús sprake fêst.
 Wy scille as d' âlden sjonge
 De golle fryske sang;
 Syn wizen scille klinke
 Us hele libben lang.

En seil ús stim ris swije
 En gean ús de eagen ticht,
 Dòch seil 't dêroan net lizze,
 Dòch klinkt in eabel dicht.
 Den seil de neiteam sjonge
 De golle fryske sang.
 Syn wizen seille klinke
 Hjar hele libben lang.

Ja, sa lang beammen bloeije,
 Sa lang it wyntsje waeit,
 Sa lang de gearskes tiere,
 Sa lang de hoanne kraeit,
 Sa lang seilst dou ek klinke,
 O golle fryske sang,
 Seilst rôlje oer bou en greiden!
 Sa lang, sa lang, sa lang!

Al in hele tiid lang hiene in stikmannich ljue, meast fen 'e jonger ein, frjeonen en bi-oefeners fen de fryske tael en skriften, faek en folle onder elkoar der oer praten dat it wol goed wêze scoe in Selskip op to rjuchtsjen, dat ta doel ha moast it lêzen en de kennisse fen de fryske tael mear algemien to meitsen en de memmetael to hoedsjen for freamde ynmingsels en, as 't mogelik wier, fen de bisteande, dy 't er al geandewei yn slûpt wieren, to suverjen.

Der bistie oars ek al in „Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde” en dat hie ek wol aerdich hwet dien yn 't bilang fen 'e tael. Mar dêr bigoun it dôch njunkelytsen hwet mei op to hâlden en mear allinne wirk to meitsen fen skiednis en âldheidkinde. In Selskip dat fen de taelbioefening de haedsaek meitse woe en foaral ek yn 't sin hie to wirkjen onder 't fryskpratende folk, scoe dus heel wol hwet to dwaen fine kinne sonder it „Friesch Genootschap” yn 't farwetter to kommen.

Nou, de frjeonen kamen einlings ta 't bislút, dat it plan mar ris ta in útdragen saek brocht wurde moast. Hja hâlden dêrfor in byienkomste to Ljouwert op 'e fjirtsiende Septimber 1844. It hele ploechje bistie út fjirtsien ljue, dy hjitten A. van Andringa, Th. Born, G. Boschloo, C. Bosker, T. R. Dykstra, D. Hansma, C. M. Koopal, J. van Loon Jz., W. F. Schilstra, B. O. Spoelstra, O. B. Spoelstra, J. Tulp, IJ. Tulp en H. Zylstra, letter Sytstra. — Dy mannen wieren, fen sels, allegearre útforsocht ta de byienkomste, mar der bleauwen acht fen de fjirtsien wei. Dy koene om de iene of de oare reden der net by wêze, mar it sackje kaem lykwols dy deis wol klear. — Tiede Dykstra hie op lyk of ongelyk al in foech wet ré makke en op pompier set yn 't Hollânsk. Dy wet waerd dêr foarlêzen — sa koe elk syn segen der oer gean litte en der oanmerkingen op meitse as er woe. By slot fen rekken waerd dy wet oannomd en onderteikene fen al de seis ljue dy dêr opkomd wieren. En net allinne dy seis,

mar ek de oare acht, dy 't weibleaun wieren, waerden dalik ynskreaun as leden fen 't nije Selskip. Trije lieten hjarren oannimme as arbeidsjende leden en út it fjirtsiens-tal moasten trije bistjurders stimd wurde, in foarsitter, in skriuwer en in pinningmaster. De earste foarsitter waard T. R. Dykstra, en hy is dat bleaun oan syn ein ta — yn 1862. De earste skriuwer wier J. van Loon Jz. en de earste pinningmaster C. M. Koopal. Disse man is ien fen de twa dy 't yet libje, en al wennet er nou in heel ein bûten Fryslân, hy hie dôch yn 't sin oer to kommen om hjir hjûd mei ús feest to fierjen. Húslike omstânnichheden hadde him dat forhindere.

Der waard dy deis ek yet in kommisje bineamd fen trije leden dy to bi-oardelen hiene oft de stikken, dy 't ynstjûrd wurde scoene, wirdich wieren om drukt to wurden of net.

En sa stie do it Selskip for fryske tael en skriftenkennisse op syn foetten. De 14de Septimber is dus eigentlik de fjirderdei en op 'e dei fen hjûd is 't Selskip yet net earlik fyftich jier âld. Mar de 14de komt fen 't jier op in freed en op dy dei kin yn Fryslân en foaral to Ljouwert gjin great feest hâlden wurde, dat witte wy allegearre. Dêrom is disse dei der for útkard. Op in dei of tsien komt it ommers ek net oan, om 't der just gjin gefaer bistiet dat it Selskip stjerre seil ear 't it de heale ieu fol krige het.

Do yn 't earst-oan wier 't frysk Selskip yet mar in onderhânsk spil. It tal leden woan al gau safolle oan dat it oer de tweintich kaem en do mochten der, sa 't de lâns-wet destiids sei, gjin iepenlike by-ienkomsten hâlden wurde sonder tastimming fen de Kening. Dêrom waard yn 1845 de wet fen 't Selskip hwet foroare en yn 't Frysk oerbrocht. In ôfskrift fen dy wet waard oan 'e Kening stjûrd mei in forsiikskrift er by om frijdom ta 't hâlden fen byienkomsten. It antwird dêrop bleau al hwet lûng wei, mar dôch it kaem en it wie ek nei winsk. — By Keninklyk bislút fen de 29ste Septimber 1846 waard it Selskip for fryske tael en skriftenkennisse foar de hele wrâld lûge as in Selskip dat neat gjin forkeards yn 't sin hie en derom forgearringen hâlde mocht mei mear as njugentsien persoanen.

Sint dy tiid woan it al geandewei oan. Yn alle oarden fen Fryslân kamen leden en fen jier ta jier waard it oantal

greater. Der waerden destiids ek al eareleden bineamd. Dêrfor waerden mannen útkipt, dy hjarren yn 't iepenbier kenne litten hiene as bihertigers fen alles hwet de eare en 't bilang fen Fryslân en de Friezen oangyng — sa lyk as Joast Halbertsma to Dimter, Rinse Posthumus, to Waeksens, Worp fen Peyma, to Ternaerd, en mear oaren.

De arbeidsjende leden moasten stikken skriuwe, yn rym of onrym, sa 't se mar bêst koene of ljeafst woene. De komisje fen bi-oardéling moast útmeitse oft se hwet wirdich wieren of net. Yn de earste jieren waerden dy ynstjûrde stikken by de leden rounstjûrd, om se to lêzen sa 't se út de hannen fen 'e skriuwers kamen. Mar it lit him bigripe, dat dit wol hwet lêstich wier en geandewei yet lêstiger waerd al nei 't it tal leden oanwoan oer hêle Fryslân. Om dit wirk hwet makliker to meitsen waerd yn 1848 it Selskip split yn fjouwer ôfdélingen of kriter: de Ljouwerter, de Snitser, de Frjentsjerter en de Birgumer krite. — Harmen Sytstra, destiids ondermaster to Frjentsjer, wier dêr de man hwêr 't spil op dreau. Do 't er in jier oardeheal letter to Birgum plak krige, brocht er dêr de krite tige yn 'e fleur. Yn 't lêst fen 1852 waerd er skoallemaster to Baerd en do wist er al ridlik gau in Baerder krite op 'e proppen to bringen, dy 't forskate jierren oan ien tige yn 'e fleur wêst het. Mar it sprekward seit net forgees: „Bergen wirde dalen en dalen wirde bergen.” De krite Birgum is nou al wit ho lang to foetten út en de Baerder is forline jier oan forfal fen kreften biswykt. — De krite Snits, ek al lang yn 'e kwynmoanne, libbet mar just mear. Der het ek in krite Dokkum wêst, mar dat wier in tsjirmer, dy is al jong útsukkele. De Drachtster, de Raerder en de Hâllumer kriter hadde 't alle trije ek gjin lange jieren makke. — De Grouster en de Jouster kriter binne fen letter tiid en beide yet tige libben op 'e tried. Yn 1889 waerd er ek in krite den Haech oprjuchte, mar dy koe dêr yn 'e hofstêd net op 'e hael komme. Yn 1891 wie er al wer forfallen. Nei 't der fen to tinken stiet seil dat meast komd wêze troch dat forskate fen de Friezen dy der lid fen wieren, dêr net lang bleauwen to wenjen. (*)

(*) Nei oanlieding fen ús feest op 'e 5te Septimber, binne de Friezen yn den Haech yette ris oan 't wirk tein om dêr wer in nije krite op to rjuchtsjen, en 't is hjarren slagge.

It doel fen 't Selskip waerd troch alle tiden hinne goed foar eagen hâlden. As ien fen de middels om dat doel to birikken waerd it dwaen fen foarlêzingen tige bêst achte. Fen 't bigjin ôf oan is op 'e jierlikske algemiene gearkomsten fen 't Selskip dêr ek altyd mei pield. Dêr wirdt den yn sa'n lêzing 't ien oft oar bihânle, dat mei 't doel fen 't Selskip oerienkomt, dat kin min fen tinken wol ha. — Yn 't earstoan waerd er fêststeld, dat de arbeidsjende leden dat elk syn bar dwaen moasten, neffens de tiid fen hjar bineaming. Mar dêr koe min op in dûr net trou de hân oan hâlde. It foel al gau ris foar dat immen 't net bybringe koe as 't syn bar wier, of in doekje for 't blieden socht as er der gjin sin oan hie. — It het nou al lange jierren sa wêst, dat min mar siikket nei in foarlêzer dy 't der bêst for to finen is. Oars stiet it Bistjûr der for.

Nimt min it oantal leden fen 't Selskip yn oanmerking, den kin der just gjin steil wird fen dien wirde, dat er, oer 't algemien nomd, op sa'n jierlikske algemiene gearkomste in hele bulte ljeafhabbers tasetten komme. Op oare plakken as to Ljouwert komme wol ris in fjirtich — fyftich leden byien, en it is den altyd in moai selskip. It bistiet for 't greatste part út fêste trouwe kommers, dêr 't de measte fryske skriuwers fen disse tiid ek onder rekkene wirde kinne. Dy ljue binne den yn hjar skik as se elkoar ris wer komme to sjên en ris onder elkoarren redenkavelje meije oer dingen dêr 't se 't mei elkenien net oer ha kinne. Sa ontstiet der twisken dy mannen in bân fen frjeonskip, fen fryske frjeonskip, mei 'k wol sizze, hwent for alles hwet frysk is kinne hja hjar waerm meitse.

Op sa'n jierlikske by-ienkomste wirde húshâldlike saken bihânle, ja, mar ek saken, dy bûten-út wirkje moatte ta 't doel fen 't Selskip. Dêrta heart ek: it frysk skriuwen oan to moedigjen. Dat wirk waerd yn 'e earste jierren de arbeidsjende leden as in forplichting oplein, en de oare leden mochten 't ek wol dwaen as se der nocht oan hiene en der oanstriid ta fielden. De leden krigen dy stikken to lêzen, dat ha 'k al sein, en den hie de kommisje fen bioardeling yet nei to gean oft er ek gûds onder roanen dy 't wol wurdich wieren om drukt en yn 't ljocht jown to wurden. Dy

eare is aldereast ta deel fällen oan in foarlêzing fen Harmen Sytstra, mei 't opskrift: „Hwet hadde de fryske skriuwers yn acht to nimmen, en hwet kin men foarâl yn it deistich libben dwaen om ús tael to bifoarderjen?” Mar dat rounstjûren fen dy skreaune stikken waerd njunkelytsen danige lêstich, ja op in dûr hast ondwaenlik. Faek waerden der gûds wei; hja moasten fen 't iene fearskip yn 't oare; der wie do gjin pakketpost.

Harmen Sytstra wier yn 1845 bigoun in frysk tiidskrift út to jaen, mei rym en onrym for elkenien, onder de namme fen „Iduna.” Yn 1850 naem it frysk Selskip dat tiidskrift for syn rekken. Harmen Sytstra bleau de samler. De ynstjûrde stikken, dy 't goed achte waerden, kamen yn Iduna to stean en de leden fen 't Selskip krigen elk in eksimplaer fen de bledtsjes, dy om 'e fjouwer wike yn 't ljocht kamen.

Yn 1846, eigentlyk yn 't lêst fen 1845, waerd to Frjentsjer for 't earst it jierboekje „De Bijekoer” útjown. Twa jier letter foun it frysk Selskip goed, dit boekje troch syn meiwirking to stypjen en it ek oan de leden takomme to litten. Wer twa jier letter kaem min ta 't ynsjên, dat it yet better wêze scoe sels sa'n boekje út to jaen. It jierboekje de „Swanneblommen,” dat on't nou ta fen 't frysk Selskip útjown is, kaem do for 't earst yn 'e wrâld. Yn 't jier 1862 kaem Harmen Sytstra to forstjerren en do waerd Gerben Colmjon de samler fen Iduna en de Swanneblommen.

Do waerd der njunkelytsen oarnearre dat it tiidskrift wol ris in oare namme ha mocht. Hwet dy namme Iduna bitsjutte, dat it de namme wier fen in germaenske godinne út de heidenske foartiid, dat wisten de measte fryske lêzers net. Dat yn dy namme de biteikenisse laei, dat men de fryske tael mei nije kragt en fleur, as forjunge wer foar 't ljocht komme litte woe — dat hiene in hopen net foar 't forstân. Dêr kaem ek yet by, dat Harmen Sytstra, dy 't in man fen taelstúdsje wier, in spelling oannomd hie, dy 't alheel groune wier op 't Aldfrysk. Dus wol in echt fryske spelling, mar min to fetsjen for ljue dy 't fen 't Aldfrysk allike folle wisten as de bolle fen 'e noardstjerre — en sokke ljue binne der ek onder de Friezen — folle mear as oare. Men hearden den ek faek en folle sizzen: „De Iduna, dat is sok raer

âlderwetsk frysk, dat kinne en wolle wy net lêze." — Dit brocht de ljue fen 't frysk Selskip op it tinkbiel: as it tiidskrift yn in bigrypliker spelling skreaun waerd en den ek in bigrypliker namme hie, den scoe 't licht mear byfal fine onder 't sljuchtwei folk. Do het it den de namme krige fen „Forjitmynet” — en sa hjit it nou yette. Dy namme wol sizze: Friezen, forjit jimme sprake net. — Oft it doel, dat min yen mei de foroarig foarstelde, ek birikt is? Nou, dat het er wol oan. De boekjes binne oars — bihalven dat se oan 'e leden fen 't Selskip tastjûrd wurde, ek for elkenien to keap.

Harmen Sytstra het by syn libben forskate jierren arbeide oan in fryske Spraakleare, dy 't frijhwet wiidweidich wurde scoe, mar 't het him net barre mocht, dat stik wirk alheel ta 'n útfier to bringen, de dead kaem him earder oer 't mat. Hwet er for de pers klear krige hie het it frysk Selskip yn 't ljocht jown. Onderwilen Sytstra dat wirk by de ein hie wier Tiede Dykstra dwaende om boustoffen for in frysk wurdboek ré to meitsen; mar hy stoar goed saun wike nei Sytstra. Dy man, fol iver for alles hwet Frysk wier, en tagelyk in knappe taelgelearde, hie yet al mear wirk onder hannen nomd dat er net folbringe kind het. — Hwet it Selskip bûten it opneamde yet mear útjown het is net sa heel folle. Dôch fortsjinnet de Friesche Spraakkunst fen Ph. van Blom, yn 't ljocht jown yn 1889, dêrby wol neamd to wurden. Dat is in knap stik wirk, dêr 't ek wol bihoeft oan bistie om 't de fryske skriuwers yn 't stik fen de spelling yet tofolle fen elkoar ôf wykten. Dat is sint better wurden, — howol it oantal skriuwers, dy 't der mar sonder bistek hinne klâdsje, yn 'e lêste tiid ek al wer oanwint.

Mar al het it frysk Selskip net in hele bulte boeken yn 'e wrâld holpen, it het dôch de fryske skriuwerij tige oanmoedige en foartsterke, foaral ek troch it útskriuwen fen priisfragen. Dat het forskate toanceelstikken yn 't libben roppen, dy der oars licht allegearre net komd wieren. Sa het it Selskip ek de komeedsjespylderij de bihelpsumme hân bean, binammen yn 't platte lân. Ek to Ljouwert en Frjentsjer kaem it yn 'e swang. — Mocht it nou wêze, dat er frege waerd: „It boerefolk komeedsjespylje, is dat sa'n saek fen bilang?” — den siz ik: Al kin der oars neat fen sein

wirde as dat it mar komeedsjespil is, den achtsje 'k it dôch yet better, dat se Frysk spylje as Hollânsk. — Sjuch, in fryske boer dy 't Hollânsk goed útsprekt is in inkelde fûgel dy der fljucht; as sa'n immen dat sahwet dragelik docht, den mei min tofreden wêze. Ja, ik wit wol, hja leare der ek al oan, hwent moai Hollânsk prate to kinnen is yn disse dagen in hele eare; mar dôch stiet it mei de measte fen dy ljue yet sa: as men hjarren op 't toaneel Hollânsk praten heart, dêr het min allike folle ergewaesje fen as dat stêdljue it Frysk lang net suver útsprekke. In hopen boereknapen scoene mei sok komeedsjespyljen healslachte Hollânners wurde kinne en licht yn 'e miening komme dat se al wieren hwet se noait wurde scoene. Dêrom waerd er sein: „As se komeedsjespylje wolle moat er mar soarge wurde, dat se fryske toaneelstikken krije kinne.” — Nou, dat waerd wol yn tank oannomd, it spyljen fen fryske stikken kaem tige yn 'e swang en het goed meiholpen om de ljeafde for de fryske tael yn 'e fleur to hâlden. Ek it frysk sjongen is dêrtroch hiemer warden as 't foarhinne wier.

Op 'e jierlykse algemiene gearkomste, dy 't hâlden waerd to Grou, de 18de Juni 1870, waerd it foarstel dien om oan it bistjûr fen 't Selskip op to dragen prikken yn 't wirk to setten — bygelyks troch it dwaen fen in opropping — om jild byien to bringen for 't oprjuchtsjen fen in eareteiken for de masterhaftige dichter Eeltsje Halbertsma, dy 't yn 1858 stoarn wier. — Dat foun algemien byfal onder de by-in-oar komde leden en it bistjûr naem graech it wirk op him. Alle Friezen waerden yn 'e gelegenheid steld om dêr hwet for to jaen. It Friesch Genootschap voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde die der ek hwet ta, en sa waerd min yn steat steld om in moaije earestien meitse litte to kinnen.

Dy stien koe lykwol gjin plak krije op it grêf fen de dichter. Hja hiene 't âld tsjerkhôf to Grou foroare yn in kujierplak mei slingerpaden; sa wie dokter Eeltsje syn grêf kœekt onder sa'n gongpaed komd. Do wier earst it plan om de stien yn 'e mûrre fen 'e grifformearde tsjerke to setten, mar by ondersiik blykte 't, dat dêr hast net in skiklik plak to finen wier. De biwenner fen it hûs dêr 't de broerren Halbertsma to wrâld komd wieren, in omkesizzer fen de wiidfor-

neamde mannen — joech do tawird om it eareteiken mar yn de foarmûrre fen dat hûs plak to jaen. Dêr wieren mei yn 't skik, hwent dat wier in moai plak. Op 'e 13de Oktober 1875 waerd de stien ontbleate en op dy dei waerd er to Grou in feest fierd, in echt frysk feest, dêr 't tige fleurich tagyng en dat mei alle glâns ôfroan.

Dat joech er oanlieding ta dat it Selskip dy deis in hele smite nije leden krige en wol yn Grou allinne sa'n great oantal dat er dalik in flinke krite oprjuchte wurde koe. Dy Grouster krite, ont hjûd de dei ta yn folle fleur, het wol hwet dien dêr 't it frysk Selskip in eare yn stelle mei en de Grouster rederikerskeamer Thalia het dêr tige mei ta holpen.

Net allinne dêr, mar ek op oare plakken wurde yn 'e wintertiid kritegearkomsten hâlden mei frouljue. Op sa'n joun is 't meast om nochthabben to dwaen, echt frysk nocht, dat kin min tinke. Mar dat nimt net wei, dat sokke byienkomsten tige tsjinstich binne for de bloei fen de kriter en sa mei-ien fen 't hele Selskip.

Lyk as ik al sei, dy earestien hie dêr boppe yn dy foarmûrre fen dat gnappe hûs in tige moai plak krige. Mar dy mûrre hie tsjinoer dat plak yet krekt allyk sa'n plak. En nou waerd er al gau ris sein: „Sa lang as dat onbiset bliuwt stiet it dôch net rjucht, it het sa wol hwet fen in holder sonder gat.” — Mar dat wieren dôch lang net de foarnaemste reden hwêrom it frysk Selskip in jier twa trije letter op it tinkbielld kaem om yn de foarmûrre fen dat Halbertsma-hûs to Grou yet in earestien to setten. Hie Eeltsje Halbertsma in wondermoaije skriuwer en in sierlike dichter wêst, syn broer Joast hie net minder útblonken as taelgelearde. Grif wol trije fjirdeparten fen syn libben hie dy man stadich-oan arbeide om boustoffen by-ien to bringen, dêr 't by slot fen rekken in great frysk Wirdboek út rémakke wurde moast. Bûtendat het er yn 't Hollânsk en Frysk beide in hele bulte skreaun en yn 't ljocht jown, dêr 't wy in hege priis op stelle meije. Ek het er wol hwet oan dichten dien. Hy fortsjinne sadwaende net minder as syn broer Eeltsje dat ek ta syn oantinken in earestien oprjuchte waerd. — It frysk Selskip miende him ek dy saek oantsjen to moatten. En it is net minder as de earste kear der yn slagge om dat wirk

nei winsk klear to krijen. It twade stientsjefeest — sa 't de Grouster ljue it neame — dat is to sizzen: it ontbleatsjen fen de earestien for Joast Hiddes Halbertsma, het pleats hawn op 'e 28ste Maeije 1879.

Sa pronkje dêr nou dy twa moaije, kinstich úthoude stienen yn de gevel fen it âlderhûs fen de boaiques fen Hidde en Rjurtk, it Halbertsma's-nêst to Grou, sa 't dokter Eeltsje it neamde. En op dy earestiennen, dy 't in sieraed binne for 't hêle doarp, meije wy wize as in stik wirk dat it Selskip for fryske tael en skriftenkennisse ta'n útfier brocht het.

Onder de leden dy 't mear as in hopen oaren skrept ha yn 't bilang fen 'e fryske tael, moat ek net forgetten wurde Gerben Colmjon, dy 't stoarn is de 28 Decimber 1884. — Dy man, dy 't forskate jierren oanien earste skriuwer fen 't Selskip en samler fen Forjitmynet en de Swanneblommen wêst het, — wier in boekewrotter sa 't er net folle binne. Hy hie 't noait better nei syn sin as dat er yn syn yenlikheid siet to noaskjen yn âlde boeken en skriften oer taelkinde en hwet dêr by to pas kaem. Stikjes yn rym en onrym, dy 't lang net sonder wearde binne, het er ek wol skreaun, ek al ris in inkeld sangkje makke — mar taelstúdsje wier syn grêteste nocht. En hy het ek tige syn bêst dien om boustoffen for in frysk Wirdboek by-ien to bringen.

Op 'e jierlikske algemiene gearkomste fen 't frysk Selskip, dy 't hâlden waerd to Baerd, de 6te Juni 1885, kaem it to praet, dat sa'n Fries lyk as Colmjon ek wol in eareteiken fortsjinne. Dat waerd algemien tastimd, en der is ek útfiering oan jown. In kreasbiwirke stien, ienfâldich lyk as de man by syn libben sels ek wier, het min plak jown op Colmjon syn grêf op 't nij tsjerkhof to Ljouwert. — De krite Baerd het in stien op it grêf fen Harmen Sytstra lizze litten.

Joast Halbertsma formakke by syn forstjerren syn skatrike bybleteek, dy 't by tûzenen wirdich wier, ja, hast mei giin jild to biteljen — oan 'e prowinsje Fryslân, mei de bitingst, dat it frysk Wirdboek, dêr 't hy al in bigjin mei makke hie, op kosten fen 'e prowinsje yn 'e wrâld holpen wurde moast. Dat waerd oannomd en Colmjon waerd der oergear set om dat wirk yn oarder to bringen. — De tige greate samling fryske wurden, dy T. R. Dykstra en Colmjon mei

help fen in stikmannich oaren by-ien krige hiene, wier it eigendom fen 't Selskip for fryske tael en skriftenkennisse. Mar it Selskip het do ôfstand fen dy samling dien om brûkt to warden for it great fryske Wirdboek, dat nou safter klear is, dat er hast in earste ôflevering fen yn 't ljocht komme kin.

Al is dus dat Wirdboek gjin stik wirk dat fen 't fryske Selskip útgiet, it Selskip het der dôch wol tige sines ta bybrocht. Dy samling dôch, dêr 'k fen sei, dêr wier jierren en jierren oer garre en bistie út forskate tûzenen warden.

Nimt min nou alles hwet ik opneamd ha by elkoar, den mei er sein wirde, scoe 'k tinke, dat it Selskip for fryske tael en skriftenkennisse yn de fyftich jier fen syn bistean net liddich sitten, mar ridlik goed syn plak skienmakke het.

It oantal leden, dat oer de fiifhondert wêst het, is yn de lêste jier twa trije al hwet ynkoart. Dat seil licht for in great part mei ta to skriuwen wêze oan de sloppe tiid dy 't wy bilibje. Dat it iene mei 't oare ridlik gau wer ta bêsten keare mei is fêst de winsk fen eltse rjuchtaerde Fries. En as 't wêze mocht, den scoe 'k it wol tige moai fine as dit feest fen hjûd, onder mear alderhanne goeds, ek dit to wei bringe koe, dat ús Selskip wer mei in flink tal bêste nije leden formeardere wirdt. Der scille dôch fêst, bûten de ljue, dy 't al leden binne, yet wol by de hele bulte Friezen wêze, dy 't hert ha for en meiwirkje wolle oan alles hwet wy foar 't doel ha.

Sa nou en den is my wol ris de frage foar de foetten smitten — en 't scoe wêze kinne dat hjir onder myn hearders ek gûds binne, dy 't wol scoene freegje wolle: „Hwet bitsjut dôch dat geskrep for 't bihâld fen de fryske tael? Hwêr kin dat goed for wêze? As dy tael alheel end al yn 't forfal rekke en nimmen der acht op sloech, scoene dêr alle dingen net allike goed om gean kinne?”

Ik wol bisiikje op dy fragen antwird to jaen — as 't moelik is sa, dat de fregers hjarren der by deljaen kinne. — Mar ear 't ik hjir ta oergean, wol ik wer in foech pypskoft hâlde. Onderwilen kin der wer in sangkje songen wirde en dêrfor wol ik nou oanwize it liet fen Colmjon:

Wy, wy litte ús tael net farre.
Lit se mannich hert ek kâld,
Fryske klanken, fryske sprake
Habbe yn 't fryske hert hjar hâld.

Ja, wy scille ús tael biwarje,
Tsjûge en bield fen 't fryske sin,
Ofprint fen de geast der ôffaers
Fen hjar eable frijdoms-min.

Né, wy litte ús tael net farre,
Jimmer hâlde wy se yn ear;
Sonder frysk gjin fryske seden,
Sonder frysk gjin Friezen mear.

„Sonder Frysk gjin fryske seden, sonder Frysk gjin Friezen mear.” — Dat is ien fen de reden, hwêrom wy de fryske tael yn eare hâlde wolle. — In poas nei dat Belgie, yn de earste helte fen de 19de ieu in keningryk op him sels wurden wier, bigounen de flaemske taelmannen to striden for it bihâld fen hjar sprake tsjinoer it Frânsk, en hjar leuze dêrby wier: *De taal is gansch het volk.* — Yn dy leuze leit wierheid. As in folk syn tael forsmyt, it rekket ek syn folks aerd kwyt en falt tobek ta neat. — As de Friezen, dy 't sa lang as *ien* folk hjar tael bihâlden ha — dy tael ôftankje: hwet wirde se den? Hollânners? Né, Hollânners kinne se net wirde. Hja wirde den in twivelerssoadtsje, to great ta in skûteldoek en to lyts ta in dweil, of lyk as de twivelers-beane, dy 't yn 'e bouhoeke op 'e fryske klaei wol ris boud wirde, dy binne lytser as slofferbeane en hwet greater as hyngstebeane. — Ja, ik wit wol, de fryske stêdljue miene hwet heger to stean as 't boerefolk, just omdat hjar tael hwet nei 't Hollânsk aerdet. Mar dat is in great misbigryp. Just dy platte stêds-dyalekten litte ús sjên hwet in healslachtich folkje de Friezen wirde scoene as se hjar eigen lâns-tael de skop joegen. Yn 't fryske lân treft men ek wol gau ris ljue oan, dy 't oars yet wol wend binne frysk to praten, mar om't se hwet foarnamer miene to wêzen as 't algemiene folk, leare se hjar bern to sizzen fen *pa* en *moeke* en *oom* en *tante* en sawet mear. Dat moat moaijer hjitte as heit en men en omke en moaike, mar — ik seil dêr nou mar net alles fen sizze, hwet er wol fen to sizzen wêze scoe.

Wy hâlde ús tael ek yn eare om't it in moaije tael is. De ljue dy 't in hekel oan 't Frysk ha, wolle 't ljeafst ôfskypje mei de namme fen dyalekt; mar dat is to gek om er tsjin to praten. Echte taelgelearden en ljeafhabbers fen grounige taelstúdsje — as dy kennis meitse mei 't Frysk, den sizze se: „It is in moaije kreftige tael, dy 't de oandacht fen knappe ljue tige by tige wirdich is.” Elk dy der fetber

for is om dat to fielen, kin allinne dêrom de fryske tael heechskatte. Mar wy iverje der ek for omdat de tael en it folks-aerd sa nau mei elkoar gearhingje.

Nou seil der alwer frege wurde kinne: „Is dat folks-aerd fen 'e Friezen den safolle better as fen oare Nederlânners?” — Ja, sjuch: as se tsjin elkoar op 'e skealjen kamen, den scoe dat op en del safolle net skele, tink ik. In hopen geskermesear mei greate wurden — dat Fryslân it bêste lân is fen 'e ierde en de Friezen in folle better slach fen folk binne as de minsken oars earne yn 'e wrâld — dat het neat om 'e hakken. Dêr meitse wy ús eigentlyk mar bispotlik mei by ljue bûten Fryslân. — Né, wy witte 't malle bêst, dat in goede Hollânnar better is as in minne Fries, en ek, dat de minne Friezen der net sa tin siedde binne, dat men der mei de lantearne om siikje moat. — Mar it is dôch wier en ek wol bikend, dat de Friezen fen âlds hwet oer hjar hawn ha, dat hjar fen oare folken onderskaette en hjar wol as in eare tarekkene waerd, faek ek fen ljuwe bûten Fryslân. Reitse se dat echte fryske folks-aerd kwyd, den stiet it krekt allyk as mei de tael — den wurde se in bastere skaei. — Onder de skiep hearsket nou en den in ongemak dêr 't min myn jonge jierren noait fen hearden. Den krije de skiep maeitsen yn 'e hûd. Immen, dy 't ik mien to kennen for in tûke boer en in forstânnich man, het my ris sein: „Dat komt er fen, dat wy ús echte âlderwetske fryske skiep net mear ha, dy 't altyd sa'n bêste namme hiene. Dat freamde skaei, dat se hjir ynfierd ha, kin op in dûr net oer ús groun-aerd, en dêr komme den minne kwalen fen.” — Meitse nou jimme forgelikenisse mar. —

Wy neame faek yn ien sike: fryske tael en fryske sin. Hwet is dat: fryske sin? Dat is de sin for frijheid, for wierheid en rjucht. Dy het er by onforbastere Friezen altyd djip yn sitten. Der binne yet wol sprekwarden biwarre bleaun, dy 't dêr op doele. Onder de Hollânners wier 't alear it sizzen: „Jimme kinne de Fries leauwe, hwent hy het de fingers op syn hier lein.” — Der moat in tiid wêst ha, do 't in Fries by 't ôflizzen fen in eed de menear hie om syn hier oan 'e lofterside fen 'e holle hwet nei foaren to lûken en syn foarste fingers dêr op to lizzen. As in Fries dat dien

hie, den hœfde gjinien in amerij yn noed to wêzen dat er for syn wurden omhelje scoe. — Hwet Jimke Burmanje tsjin Flips de twade sei is al frijhwet algemien bikend. Do 't dy spaenske kening út alle oarden fen Nederlân regearrings-ljue to Brussel komme liet om for him de eed fen trou to swarren, do forlange dy machtige hearsker dat se for him op 'e knibbels falle scoene. Mar de fryske edelman wie dêr net swiet oan.

De Friezen dy knielje allinne for God!"

Wie 't wird fen dy drege Stânfries.

O, hjûddeiske Friezen! meits him net ta spot

En romje net yn ús forlies.

Hy bûchde gjin knibbels for 'n útlânske hear,

Wird jimme net útlânsk yn tael en menear.

Dat foeget gjin rjuchtaerde Fries.

Ei, folgje flauhertich de moadewet net,

Sa wif as de hoanne op 'e toer.

Stelle ús-de lichtsinnige Frânsken de wet,

Den is 't mei ús tigens gau oer.

Wês net twifelriedich, net skrutel, net heal,

As 't wierheid en rjucht jildt, stean fêst as in peal,

Den giet it ús goed op in dêr.

Dy 't for 't gouden keal him net krûpende niicht,

Yn dwaen en yn tinken ljeafst frij,

Om ginst fen de minsken net flaeijende liicht,

Ofkearich fen loftûterij;

Dy 't knappens weardearret yn nédrige klean

En hoek hâldt al bliuwt er allinne faek stean:

Is Stânfries en mear yet er by.

Dy 't net oan 'e liedbân fen lûdroppers rint,

Nei 't ydle net jaget as sot:

Dy 't alles hwet ljeaftlik en goed is bimint,

Mei heilige wierheid net spot;

Dy 't priis stelt op de eare en de wolfeart fen 't lân,

By alles him hâldt oan natuer en forstân,

Dy knielet allinne for God.

Binne der sokke Stânfriezen yette? Ja, hja binne er yet wol, en ik hoopje mar fen folle tsjokker as ik wit en mien. — En as wy ús nou to skrep sette om sokke Stânfriezen oan to setten troch de fryske tael en de fryske sin yn eare to hâlden — is dat net goed? Ja, wy witte 't, by de Friezen nimt de sucht for 't freamde ta. Dat is wol om de moed hast to forliezen; dat bastere skaei wol it eale Frysk net ha. Mar wy wolle stride sa lang wy kinne, for de fryske tael en de frije fryske sin. — Mei dat striden kriget it frysk Selskip foarearst yet gjin dien wirk. Hwent ek onder de ljue dy 't ús meistriders hjitte, binne in hopen bjustere flau op 't roer. Onder de hjûddeiske Friezen fynt min in hele bulte, dêr scoe de geast fen ús tiid tsjin sizze kinne: „Och, wieren jimme mar kâld of hjit! den wist min hwet min oan jimme hiene. Mar jimme binne hertlau, jim binne málklj, jim binne flutterich as tinne sûpenbrij, dêr 't min mei opstrûpte mouwen yn fiskje moat om groatskerlen, en dy 't min, as min se yn 'e mûle het, wer útsput, omdat min sok gûd ljeaver yn 'e skoene het as yn 't liif.” —

Nou, sa'n forwyrt moat in rjuchtaerde Fries omers net op him sitte litte.

Ik tink soms wol: der seil wer ris in nij man opstean moatte fol fjûr en geastdrift om nij libben oan to blazen onder de dôve skrinkels yn 'e bientsjekou; in man dy 't yn steat is om de ljeafde for de fryske tael en de fryske sin for frijheid, for wierheid en rjucht sa op to fiterjen, dat it frysk Selskip net hoeft út to gean as in eintsje kears.

Sa'n man het Gysbert Japiks yn syn tiid wêst. Sokke ljue wieren de broerren Halbertsma yn de earste helte fen 'e 19de ieu. Hwêr kaem it fen, dat de Friezen der sa hjit op wieren om to lêzen hwet dy mannen yn 't ljocht joegen? Dat kaem omdat hja yn 't folkslibben grypten — en skreauwen yn 'e echte folkstrant en yn 'e echte folkstaal sa 't it folk dy alle dagen yn 'e mûle hie. Ja, en den ek yet om't se faek sokke snedige setten diene, lyk as de ljue do seine. Dat is mei oare wurden: dat se pittige wierheden sejen, dêr 't eltse Fries sonder omhalen op sei: „Ja wrachtich! sa is 't en net oars.” — Ik ha 't niis al efkes oer 't fryske folkskarakter hawn. Nou, dêr heart ek by, dat ús folk net fen

flauwe kost hâldt. Hja moatte hwet ha dêr 't lichem yn sit, en den ha se ljeafst ek hwet piper en salt er troch. As de Friezen sa fier komme, dat se bang fen soks bigjinne to wurden, nou, den ha 'k soarch dat de mot er yn komt.

In Dútsker het ris sein :

„Wer den Dichter wol verstehn
Muss ins Land des Dichters gehn.”

Dat is tige fen tapassing op de masterstikken fen Gysbert Japiks en de broerren Halbertsma. Dy 't it echtmoaije dêr-fen goed fetsje seil, dy moat de folkstael en 't folkslibben beide goed kenne — yn 'e fyntste puntsjes, scoe 'k wol sizze. — As in skriuwer hwet yn 't ljocht jout, den moat er lêzers ha, oars rint syn wirk gau speak — dat's fen sels. De fryske skriuwers moatte hjar lêzers for fierwei it greatste part fine onder it fryskpratende folk. Dêrom tsjinje dy mannen — alteast nei 't my foarkomt — altyd yn 't each to hâlden, dat se folksskriuwers wêze moatte. Al smite wy 't fier fen ús, as noaswize ljue ús tael in dyalekt neamd ha wolle, — it is dôch wier, dat it gjin ryks-tael is. Nimmen is needsake of forplichte der les yn to nimmen, lit stean der eksamen yn to dwaen. It stiet sadwaende net op ien line mei 't Hollânsk, it Dútsk, it Ingelsk en folle mear oare talen. Né, it is gâns yn 't neirinnen. It it oars neat mear as in folkstael, wol in libbene tael, ja, mar ljue dy talen oanleare allinne om er jild mei to fortsjinjen, dy slaen 't Frysk gjin acht. De fryske tael- en skriftenkennisse moat yn 'e fleur hâlden wirde troch de iver fen net sa'n onbidich great tal frjeonen en foarstanners. Mei 't each op dat ien en oar scoe ik tsjinoer de fryske skriuwers de wurden fen dy Dútsker omkeare wolle en sizze :

„Seil it folk dy goed forstean,
Den mast by 't folk to learen gean”

In folksskriuwer tsjinnet dôch de folkstael en 't folkslibben ek wol to kennen yn 'e fynste puntsjes.

Wy meije ús wol graciech in ridlik heech tinkbield meitse fen dy âlde skalden en barden, de folksdichters en sjongers onder de germaenske folken yn de heidenske foartiid. Troch de oerlevering witte wy, dat dy mannen yn hjar sangen net allinne de goaden dy 't se oanbeaën, mar ek de greate dieden

fen keningen en oarlochshelten forhearliken. Sommigen fen hjarren wennen op fêste plakken, oaren reisgen 't lân troch om de folksgeast op to fiterjen ta frijheidssin en heltenmoed — en der wieren ek gûdden, dy teagen mei yn 'e oarloch om de krychsljue moed yn to blazen. Ho 't de sangen fen dy folksdichters yn elkoar sieten, hwet dêryn sein waerd en ho 't dat sein waerd — dêr witte wy neat fen. Mar dit kinne wy wol for fêst oannimme, dat se 't net to dwaen hiene mei ljue fen in biskaefde smaek en in fine fieling for hege kinst. De tael fen dy sjongers moast ienfâldich wêze, ja, mar ek kreftich en oangripend; it moast de tael wêze út it hert ta it hert. De ljue moasten der hâld oan ha, hja moasten fiele kinne hwêr 't roan, om 't sa ris to neamen, en 't moast hjarren waermte fen binnen jaen. Oars koe 't wirk fen dy folksmannen grif gjin foldwaende fortuten dwaen.

De Friezen binne nou al tige biskaefd. In hele bulte — ek al smite se hjar memmetael net wei — kinne for Friezen wol gnep Hollânsk prate. It Hollânsk wirdt yn alle doarpskoallen onderwiisd, sneins yn 'e tsjerken heart min Hollânsk en as min hwet onder 'e minsken komt waeit yen oan alle kanten it Hollânsk tomielte — of tominsten in soarte der fen. Meast alle Friezen kinne Hollânsk lêze en forstean, ja, mar altyd yet lang net yn 'e fynste puntsjes, en Hollânsk praten to learen, dat wol mei in hopen bare min. For in heel great part fen it Frysk-pratende folk is 't Hollânsk yet altyd in freamde tael, dêr 't se allinne hwet mear kennis mei makke ha as mei oare freamde talen. Wol men tsjin ljue út dat folk prate út it hert ta it hert — den moat men Frysk prate. Immen dy 't yn 't iepenbier taspraken hâldt for 't fryske folk, dy seil yn 't Frysk better fen wird ta wird en fen stikje ta bytsje bigrypt en fette wirde as yn 't Hollânsk. En sa stiet it mei 't frysk skriuwen ek.

Ik scoe sizze, dat nimmen op goede grounen dêr hwet tsjin ynbringe seil kinne. Nou, den is 't ommers ek wier dat men op sa'n menear mei 't Frysk yet wol alderhanne goods útrjuchtsje kin. Ja, dat allinne is al in foldwaende reden, scoe 'k tinke, om it Frysk yn care to hâlden. Dêrom scoe 'k it heel wol winskelik achtsje dat er ris wer in nije folksman yn Fryslân opstie. Dat scoe den in bern fen syn tiid

wêze moatte, dy de geast fen syn tiid bigrypte. Mocht er sa'n ien mei hwet koarter of langer tiid ris út 'e hoeke komme, den bistiet er hope dat dy den ek it Selskip for fryske tael en skriftenkennisse sa goed yn 'e fleur seil witte to hâlden, dat it ienkear syn hondertjierrich feest fiere kin sonder in âldwiif wurden to wêzen.

Mar!!! Al hwet ienkear wêzen krige, moat ek wer forsinke yn 't neat. Dy stielen wet — ik wit it tige! — wirdt mei gjin kreft en gjin izeren wille keard. — Wy habbe der neat, yn alderminst gjin wissichheid fen of útsjuch der op, dat er sa'n man opstean seil, lyk as ik my foarspegelje. Né, as ik siz: der is folle kâns dat er noait komme seil, den wol 't my wol oan dat ik net fier de planke mis bin. Dôch, al komt er wol — of der mei oars op 'e iene of oare menear in tiid fen nije fleur en nij libben for de fryske tael oanbrekke — ienkear seil ek de tiid komme, hwêryn men seit: „De fryske tael het er wêst. Hjir en dêr yn in efterôfhoeke binne er yet flauwe oerbliuwsels fen to finen, mar dêr stelt nimmen bilang yn.” — As wy acht jouwe op alle teikens fen ús tiid, den moatte wy wol ta 't bislút komme: de fryske tael seil de striid om syn bistean op in dûr net folhâlde kinne. — It Hollânsk, lyk as ik niis ek al oanroerd ha, gnibbelt er oan by de tiid lâns, ja, wirket er op lyk as de wetterslach op in broazelige dyk. Alderhanne kreften fen bûten en fen binnen, binne der altyd troch mei dwaende, stadich-oan mar wis — krekt as skou-iis — om ús âlde lânssprake to ondermynjen. De tsjerke en de riedseale, it folks-onderwys en it lêzen fen Hollânske boeken en kran-ten, de poletyk en de hânnel, de soldaterij en de rederikerij — en foaral net to forjitten de „sport”, dy 't wer op 'e nij in skipslading brike wurden oanfierd het, dy 't in sljuchtwei minske net bite kin — dat binne allegearre meiwirkers dy to wei bringe, dat in hopen ljue, ek al binne 't yet goede Friezen, hjar alderhanne onfryske wurden en sprekmenearn hiem meitse, sonder dat se der sels erch yn ha. — Sels yn de fryske skriften fen disse tiid fynt min faek o! sokke kleare bliken, dat de skriuwers al to folle libje onder de ynwirking fen 't Hollânsk. By dat alles komt yette, dat in tige great oantal Friezen hjarren opsetlik der op útlizze om onfrysk to

wêzen yn dwaen en praten beide. — Nou, al dy dingen mei elkoar binne safolle faeije teikens dy 't ús sizze: De fryske tael het de tarring.

Nou seil men wer sizze kinne: „As 't allegearre sa stiet, hwet hoeft men den sa'n drokte to meitsen for 't bihâld fen 'e fryske tael? Dat het den ommers folle fen heaterskjen.” — Hark ris! wy binne yet sa koelbloedich net as dy boer, dy 't sei: „Lit stjerre hwet stjerre wol as myn wiif mar gjin widdou wirdt.” — Al bistiet er folle groun for de freze dat de fryske tael ienkear toneate gean moat, dêrom wolle wy de boel net oan 't lot oerlitte. As wy in siikke yn ús midden ha, dêr 't wy fen leauwe, dat er wol yn 'e tarring wêze seil, — moatte wy dy den mar forkwine litte, om't min tinkt dat er dôch gjin helpen oan is? — Né, den is 't altyd yet better to tinken: Sa lang der libben is, is der hope en moatte wy alles dwaen hwet wy kinne, for 't bihâld fen de lijer.

Lykwol bliuwt it wier, dat dy hope swak is. Mar dit is just wer in reden om fol to hâlden mei ús geskrep. As wy onder ús frjeonen of sibben ien hadde, dy 't wy bysondere graech lije meije en wy sjugge tomiette, dat er ús mei hwet koarter of langer tiid ontfâlfe seil, den scille wy der ommers op bitocht wêze om in oantinken fen him to hâlden. En dêrfor scille wy fêst neat ljeaver ha as syn pertret, dat him sprekend liket en ús dus, sa faek as wy 't bisjugge it wêzen fen ús frjeon foar eagen bringt. Sa wolle wy, om ús tael yn oantinken to hâlden, him yn syn kreft en ljeaflikheid to boek stelle for de neiteam. As dy libbet yn in tiid, hwêryn de tael yn 'e mûle fen 't folk al wer folle mear forbastere is as nou, ja, lichtwol hast net mear kenber, den seil er him der yn forlustingje kinne as er neigiet hwet ús tael ienkear wier en hofolle goeds en moais der yn sein wurde koe.

Us dichters en folksskriuwers fen earder en letter, dêr 'k yn 't earste stik fen myn foarlêzing al forskate fen opneamd ha, — mei de yet libjende, dêr 'k gjinien fen opneamd ha, dy hadde elk op syn menear tige hwet bybrocht ta 't opbouwen fen in monumint for de fryske tael. En as it great Frysk Wirdboek, dêr 't wy nou mei dwaende binne, nei forrin fen in jier of hwet klear komme mei, lyk as wy hoopje,

den seil dêryn in skat fen op syn minst tritichtûzen wurden biwarre bliuwe, dêr 't de neikommers — as de libbene tael yn 't forfal is — oan sjên kinne hwet in rike tael it wêst het, dy 't hjar fryske foarâlden ienkear sprieken. Ek stelle wy ús dêrby foar dat mannen fen de taelwittenskip, ek bûten Fryslân, altyd hege priis stelle scille op sa'n stik wirk. — Op sa'n menear in monumint to stichtsjen for de weikwinende tael, dat is sikerwier de moeite wol wirdich, seoe 'k miene.

Dôch stelle wy de tiid hwêryn de libbene tael for goed weikwynd wêze seil, yet fier fen hûs, ja, tige fier. As de frjeonen en foarstanners fen alles hwet Frysk is de hannen net slop by 't liif delhingje litte, mar allegearre yn 't gelyk de hakken yn 'e groun sette om to dwaen hwet se kinne, den hoeft it er neat om to spannen, dat it Selskip for fryske tael en skriftenkennisse fyftich jier nei hjûd in allike glân-zich feest fierje kin, as wy hjir ha op disse dei.

Ik mien oanwiisd to habben, dat wy mei de fryske skriuwerij en sprekkerij yet folle goeds towel bringe kinne onder 't Fryskpratende folk — en dat er bûtendat ek yet oerfloedige reden bistean om de eare fen de tael op to hâlden. Nou, elk dy 't my dêryn gelyk jaen kin, dy noadgje 'k út om ús mei to helpen, al is 't allinne mar troch lid to wurden fen ús Selskip — as er 't yet net is. Om er mar rjucht for út to kommen: Wy hoopje der op, dat disse dei ús in moaije oanwinst fen nije leden jaen seil. Wy hoopje dit om't wy for fêst leauwe, dat it oantal rjucht-aerde Friezen yet onge-like folle greater is as it oantal leden fen ús Selskip. Nou, elk dy 't in hert het for alles hwet Frysk is rop ik ta: Kom oer en help ús! —

Nou seil ik eingje. Mar ik wol der earst yet efkes op wize, dat de hear van Loon, dy 't foar fyftich jier it frysk Selskip mei oprjuchte en twa-en-tritich jier oanien der foarsitter fen wêst het — lyk as ik yn 't bigjin al oanroerd ha — earstdeis de hammer winsket del to lizzen om't er mient, dat er ris in jonger man as hy oan 't roer moat. Wy kinne dêr neat tsjin ynbringe, nei 't de man yn al dy jierren fen syn foarsitterskip sa tige syn bêst dien het for de bloei fen 't Selskip. It is ús yet net slagge immen to finen dy 't yn syn plak stappe wol, mar wy hoopje dat dit ús yet wol slagje

seil. En nou stel ik my foar, dat jimme sonder birie mei my ynstimme, as ik ús heechachte Foarsitter tawinskje, dat hy yet forskate jierren der wille fen ha seil as er sjen mei, dat de lieding fen 't Selskip yn goede hannen oergien is.

Fierder winskje 'k jimme allegearre dy 't hjir byienkomd binne, leden en net-leden fen 't frysk Selskip, mánljue en frouljue, in fleurige dei en in plezierige joun ta!

Hjirmei hab ik sein hwet ik winske to sizzen op dit plak. Ta bislút krije wy yet in sangkje; it liet dat ik ris makke ha mei 't opskrift: De fryske tael.

Jimmer moat ik smeulend hearre:
 Frysláns sprake moat forgean
 En oan forfal fen kreften stjerre;
 Hja is to'n ein en kin net mear bistan.
 Mar ik seil stride sa lang ik stride kin,
 For Frysláns tael en frije fryske sin.
 Frysláns tael, Frysláns tael hâld ik yn eare,
 Frysláns tael, Frysláns tael, sa fol fen kreft en prael.

O, ik sjuch it, by de Friezen
 Nimt de sucht for 't freamde ta;
 Dat docht my hast de moed forliezen;
 It bastre skaei wol 't rounne Frysk net ha.
 Mar ik ensf.

Al hwat ienkear wêzen krige,
 Moat ek wer forsinke yn 't neat.
 Dy stielen wet, ik fiel it tige,
 Wirdt mei gjin kreft, gjin iizren wille keard.
 Mar ik ensf.

Moat ús alde sprake stjerre,
 Frije Friezen, help net mei
 Om hjar moedwillich to bidjerren:
 Smyt al t' oerdwealsk jimm' âlders erf net wei.
 Né, ik ensf.

Is den nei forrin fen ieuwen
 Ek ús alde tael forgien,
 Sa lang der earne Friezen bliuwe,
 Hja scille 't witte en priisgje hwat wy dien'!
 Ja, ik ensf.

TALJOCHTINGEN.

Op blêds. 4 stiet: dat de âldste fryske wetten skreaun binne yn 'e trettstiende ieu. Dit moat wêze: de toalfte ieu.

Blêds. 8. Gysbert Japiks wier skoallemaster to Bolsert fen Juli 1637 ta syn ein yn Septimber 1666. Mar syn earste plak wier Wytmarsum; dêr stied er fen April 1625 ta 't ein fen Maeije 1635. Do het er yet in pear jier op in oar plak wêst; hwêrsanne, dat is net bikend. (Such Fr. Volksalm. 1892, 262; 1893, 129.) — It stiet er fen to tinken, dat Gysbert syn bêste dichtstikken to Wytmarsum makke het.

Op blêds. 20 en 21 wirdt meideeld: Dat de earestiennen for de broerren E. en J. H. Halbertsma plak krige ha yn de foarmûrre fen 't âlde Halbertsmahûs to Grou, dat is to tankjen oan de ynskiklikens fen de eigener en biwanner fen dat hûs. Mar do de twade stien dêr yn set wurde scoe, waerd de swierrichheid oppere: „As yn letter tiid, lang nei ús, dat hûs ris yn hannen keam fen immen dy 't mei dy twa stiennen neat op hie, den scoe 't ris barre kinne, dat by fortimmerjen fen 't hûs dy stiennen dêr net wer yn 'e foarmûrre kamen to sitten, mar hjir of dêr deltreauw waerden op in plak dêr 't se forwirde moasten.”

Om dit to forhoedsjen is der do — alwer op foarstel fen de hûs-eigener — in wettige akte fen oerienkomste opmakke, hwêryn sein wirdt: „De *eindom* fen de earestiennen bliuwt by it Selskip for fryske tael- en skriftenkennisse. Dit Selskip *mei* en *moat* dy stiennen sa onderhâlde, dat it *earestiennen* bliuwe meije for de Broerren Halbertsma en gjin skandestiennen wurde kinne for de Friezen, dy hjar goede namme forjitte: sa, dat nin Fries, al wier it nei honderten fen jierren, him skamje scoe moatte, as er, yn Grouwergea komd wêzende, de kopstikker fen Joast en Eeltsje Hiddes Halbertsma oansjen moast, bismodze en forsutere, yn pleats fen sa forsoarge as in mem dwaen scoe dy de ôfbiedsels fen hjar forstoarne bernstjes sels sparret for hjar eigen triennen. — Hidde Halbertsma Binnertssoan, broerssoan fen Joast en Eeltsje, het, as eigener fen hjar „Aldershûs,” for him sels en for dy, nei him, eigener fen dat hûs wêze scille, de eare en de plicht bitinge, dy it Haedbistjûr fen it Selskip him tastien het, om de earestiennen,

for sa fier as dit fen de eigener fen it hûs ôfhinget, nea to skeinen, mar trou to warjen op de plakken dêr it Selskip hjar, mei tastimming fen Hidde Halbertsma Binnertssoan, yn-mitselje litten het, lyk as ek om, as it hûs ris fortimmere of nij optimmere wurde moat, de earestiennen wer to plak to bringen: as it eat kin alhiel sa as hja dêr nou sitte, en altyd op in sté, dêr hja allike goed yn 't each falle. — De eigener ten it hûs scil lykwol gjin skea noedsje, dy fen kweade ljue, brân, stoarm of oar uuk, dêr hy net foar kin, oandien wirdt. — As hy timmerje wol, den moat it Haedbstjûr fen 't Selskip in moanne tofoaren warskoud wurde; en it Selskip moat it losmeitsen, oerbringen, biwarjen en wer ynmitseljen fen de earestiennen noedsje, as it sels net for dat wirk soargje wol of kin. — Mocht it Selskip de iene of de oare tiid toneate gean — hwet wy net hoopje — den meije de lêste mannen, ear dat hja by-inoar wei geane, der wol for soargje, dat it eigendomsrjucht en it onderhâld fen de earestiennen troch in oar Selskip of oars troch it Bistjûr fen de prowinsje Fryslân oernomd wurde. — As soks barre mochte, den scoe de eigener fen 't hûs him dêr by deljaen moatte." —

De hele akte fen oerienkomste is to finen yn „Forjitmynet” 1879, blêds. 93.

Der binne gûds, ha 'k fornômd, dy kinne 't net rjucht goed krije, dat ik sa mar plaen-út sein ha: „De fryske tael scil op in dûr de striid om syn bistean net folhâlde kinne.” — Dy ljue lykje der oars oer to tinken. Mar dat is nou in kwesje dêr 't fen sein wurde kin: De iene syn né is sa goed as de oare syn ja, om't nimmen witte kin ho 't oer hondert of twahondert jier — yette minder ho 't oer tûzen jier wêze scil. Dit witte wy wol: dat yn ús tiid alles folle hirder eint as alear, en 't stiet er wol ta, dat it yn letter tiid yette hirder eine scil. — Ik ha gjin tiid fêststeld, mar wol sein, dat ik for 't weikwinen fen 'e fryske tael de tiid yet tige fier fen hûs stel. — Witte de Friezen fen 'e jonger ein it Frysk Selskip sa goed yn 'e fleur to hâlden, dat se oer fyftich jier in allike flink feest fierje kinne as wy nou dien ha, — den scille se 't ek wol fierder bringe.

Ik ha myn miening sein en 't stiet elk frij in oaren to habben. Mar dêroer oan 't harrewarjen to gean, scoe in bi-gjin sonder ein wurde kinne. Ik leau, dat op alles hwet tsjin myn uteringen ynbrocht wurde kin, it antwird for de oan-dachtige lêzer to finen wêze scil yn de „Feestrede” sels.

W. D.

KEAPJE FOR 1895

DE FRYSKE SKOER-ALMENAK,

OPMAKKE TROCH

WALING DYKSTRA, C. WIELSMA en D. ZYLSTRA.

 Priis 50 cinten.

Utjown by:

R. VAN DER VELDE, tofoare C. NOË LZN.,

Nyestêd — Ljouwert.

SNELPERSDRUK - J. HEPKEMA - HEERENVEEN.